European Journal of Turkish Studies
Social Sciences on Contemporary Turkey
Book Reviews | 2009

Hatice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*

Şerife Geniş

Édition électronique
URL : https://journals.openedition.org/ejts/580
DOI : 10.4000/ejts.580
ISSN : 1773-0546

Éditeur
EJTS

Référence électronique
Şerife Geniş, « Hatice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar* », *European Journal of Turkish Studies* [En ligne], Recensions, mis en ligne le 26 novembre 2009, consulté le 21 mai 2022. URL : http://journals.openedition.org/ejts/580 ; DOI : https://doi.org/10.4000/ejts.580

© Some rights reserved / Creative Commons license

ejts.org european journal of turkish studies
Social Sciences on Contemporary Turkey

Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

Review of Hatice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*

Şerife Geniş

Complete reference: Hatice Kurtuluş (yayına hazırlayan) (2005), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 307 sayfa.

19 YTL. ISBN: 975-8803-39-5.

Gün geçmiyor ki İstanbul'da planlanan ya da hayata geçirilen yeni bir projenin duyurusu televizyon ekranları ya da gazete sayfalarında gözümüze çarpmasın. Kentsel yenileme projeleri, prestij projeleri, soylulaştırma projeleri derken, bir taraftan mega diğer taraftan küçük ölçekli projeler İstanbul'un altını üstüne getiriyor, kentin çehresini değiştiriyor, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tabiriyle 'kente neşter vuruyor'. İstanbul'un küresel kent olması için gerekli addedilen bu neşter, İstanbul'u altyapı ve çevre sorunlarını çözmüş, kentsel mekanda ve yönetimde eşitliği ve çoğulculuğu yakalamış 'yaşanabilir bir kent' haline getirebilecek mi?

[2] İstanbul'da yakın dönemde olup bitenlerle ilgilenen kent sosyologları gibi Hatice Kurtuluş'un derlediği *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar* kitabında yer alan makalelerin yazarları da, son zamanlarda sıkça sorulan bu soruya yanıt arıyorlar. Çalışmanın sunduğu yanıt ise, bazı çevrelerin iddia ettiğinin tersine, maalesef çok da olumlu ve umut verici değil. Aksine, görünen o ki, İstanbul'un son yirmi senedir geçirdiği çok boyutlu sosyo-mekansal

Citation: Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

dönüşüm yeni ve daha derin sosyo-politik eşitsizlikleri ve mekansal ayrışmaları da beraberinde getiriyor.

[3] Kitapta Asuman Türkün ve Hatice Kurtuluş'un kaleme aldığı 'Giriş' bölümüne, her biri İstanbul'da yaşanan mekansal dönüşümün farklı çehrelerine bakan saha araştırmalarına dayalı sekiz makale eşlik ediyor. Yazarlar 'Giriş' bölümünde hem çalışmaya ortak bir kuramsal çerçeve sunuyor, hem de bu çerçeveden yola çıkarak İstanbul'un toplumsal mekansal dönüşümünü tarihsel ve eleştirel bir perspektiften analiz ediyorlar. Kuramsal çerçeve tartışması kanımca oldukça kısa olmasına rağmen, okurlara yazarların neden 'Eleştirel Gerçekçilik Kuramı'nı diğer yaklaşımlara tercih ettiklerini ve bu kuramın ontolojik, epistemolojik ve yöntemsel artılarını hissettirecek dolgunlukta. Özellikle kuramsal çerçeve tartışmasını izleyen ve İstanbul'un mekansal dönüşümünü üç evrede inceleyen alt bölümdeki tarihsel toplumsal analiz, 'Eleştirel Gerçeklik Kuramı'na dair iddiaları ete kemiğe büründürüyor, okura bu yaklaşımın verimliliğine dair elle tutulur bir örnek sunuyor (Kuramsal yaklaşımın daha geniş açılımları diğer makalelerde de yetkin bir şekilde ortaya konuyor). Bu alt bölümde, yazarlar 19. yüzyılı başlangıç noktası alarak, İstanbul'un bugüne kadar geçirdiği üç radikal mekansal dönüşüm evresini (1800'ler-1950; 1950-1980 ve 1980-2000'ler), küresel, ulusal ve yerel, politik, ekonomik ve kültürel süreçler arasında mekik dokuyarak ve bu süreçlerin iç içe geçmişliğini titizlikle dikkate alarak inceliyorlar. Her bir dönem devlet, yerel yönetim, ekonomi, sermaye, toplumsal sınıflar arasındaki ilişkilerin kentleşmeye ve kentsel mekanın oluşumuna etkileri üzerinden tartışılıyor. Türkün ve Kurtuluş'a göre, Türkiye'nin ve İstanbul'un 1980 sonrası kentleşme bağlamını ithal ikameci yerine yeni liberal politikalar, popülist siyaset yerine kayırmacı ilişkiler, sermaye birikiminin sahnesi olmaktan çıkıp bizatihi aktörü olan kentsel araziler oluşturmaktadır. Kent politikası *populizm*den *elitizme* kayarken, kentsel rantın ve hizmetlerin paylaşımında eşitsizlik artmakta, sosyal sınıfların kentsel mekanda ayrışmaları derinleşerek yaygınlaşmakta, *gönüllü* zengin gettoları *gönülsüz* yoksul gettolarını besleyerek büyütmektedir. Evet, İstanbul bu yeni ilişkiler içinde değişip dönüşmektedir ve belki de küresel kent diye anılan gelişmiş ülkelerin kentlerine her geçen gün biraz daha fazla benzemektedir. Fakat bu gözümüzü kamaştıran görüntünün arkasında yatan ve çoğumuzun gözünden kaçan diğer gerçeklikler nelerdir? İşte kitabın geri kalanındaki makaleler bu sorunun yanıtını, İstanbul'a dair hakim söylemin gözden kaçırdıklarını ortaya koyuyorlar.

[4] Binnur Öktem'in 'Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü' adlı makalesi, İstanbul'un uluslararası finans merkezi addedilen Büyükdere-Maslak aksının dönüşümünün

Citation: Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

tarihsel eleştirel bir analizini yapıyor. Öktem, söz konusu kentsel alanın tarihini iki ana dönemde ele alıyor: 1950 sonrası Büyükdere-Maslak aksının bir sanayi bölgesi haline gelişi ve 1980 sonrası uluslararası iş merkezine dönüşümü. İkinci dönem de, kendi içinde üç ayrı evreye ayrılarak inceleniyor: ANAP, SHP ve Refah Partisi dönemleri. Her üç yerel yönetim de, SHP'nin sosyal ve kentsel adalet kaygılarıyla bir takım çekinceler koymasına rağmen, küresel kent söyleminin meşrulaştırdığı uluslararası finans merkezi projesini benimsemiş ve bu kentsel alanın dönüşümünde büyük sermaye aktörleri ve kent elitleri ile işbirliği içinde bir yandan sınırlı bir kesim için büyük bir kentsel rant yaratmış, öte yandan da kente çok ağır sosyal, mekansal ve çevresel baskılar yaratan bir alanın oluşumuna katkıda bulunmuşlardır.

[5] Öktem'in çalışması, her şeyden önce, 50 yıldan az bir sürede iki radikal dönüşüm yaşayan bu mekanın hikayesiyle Türkiye'de kentsel mekanın ne kadar hızla değiştiğini bize bir kez daha hatırlatması açısından önemli. Fakat yazar bundan daha fazlasını yapıyor. Öktem'in çalışmasının önemi, yalnızca bu çok merkezi kentsel alanın dönüşümündeki süreçleri ve aktörleri mülakatlara da dayandırdığı özgün ve yetkin saha araştırması ile bizlere bilinir kılmasında değil. Öktem'in katkısı, aynı zamanda, küresel kent söylemini ciddiye alması, hakim küresel kent söylemini küresel akışlardan biri olarak değerlendirmesi ve bu söylemin kentsel mekanı dönüştürmede nasıl ve kimler tarafından hayata geçirildiğini göstermesidir. Kürselleşmenin bu boyutu, hem uluslararası hem de ulusal yayınlarda sıkça gözden kaçırılmakta, küreselleşmeye dair söylemler ideolojik addedilirken onların yarattığı somut gerçeklikler ıskalanmaktadır.

[6] İstanbul'un son yirmi yılına damgasını vuran en çarpıcı gelişmelerden biri de, konut piyasasında ortaya çıkan yeni yerleşim biçimleridir. Değişen ölçeklerde inşa edilen, üst-orta ve üst sınıflara hitap eden ve sunulan hizmetler açısından farklılıklar gösterseler de, temelde kendilerini seçkinlik, dışarı kapalılık, alternatif yaşam tarzı ve özelleştirilmiş altyapı ve hizmetler üzerinden pazarlayan 'korumalı siteler', belki de İstanbul'da kentsel yaşamın nereye doğru evrildiğini gösteren en somut örneklerdir. Buna rağmen, korumalı siteler üzerine yapılan çalışmalar hala çok sınırlı, ampirik, etnografik araştırmalar ise neredeyse yok denecek kadar azdır. Bunun bir nedeni, bu yerleşimlerin hem tasarım hem de yönetsel olarak dışarıya kapalı 'özelleştirilmiş kamusal alanlar' olarak kurgulanmaları, izinsiz girişlerin yasak olmasının bu mekanı araştırmacıların erişimine sınırlamasıdır. Bir diğer olası neden de, halen görece sınırlı sayıda olan bu yerleşim yerlerinin kenti dönüştürmedeki rolünün küçümsenmesidir. Oysa, yalnızca bu yerleşim yerlerinin sayısı hızla

Citation: Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

artmamakta, aynı zamanda bunların meşrulaştırdığı söylem ve tasarımlar başka aktörler, hatta kamusal aktörler tarafından alt gelir grupları için tasarlanan yerleşim yerleri için de kullanılmaktadır. Bu yolla kentsel mekan birbirine kapalı, geçişlerin değişik teknikler ile sekteye uğratıldığı, sınıfsal ve kültürel olarak bölünmüş, kendi içinde homojen ama bir bütün olarak parçalanmış adacıklara doğru hızla evrilmektedir.

[7] Bu yerleşim yerlerini ortaya çıkaran ekonomik, sosyal ve kültürel süreçler nelerdir? Buralarda kimler, niçin oturmayı seçmektedir? Bu yerleşim yerleri ne tür toplumsal ve mekansal sonuçlara gebedir? Hatice Kurtuluş, biri büyük diğeri küçük ölçekli iki korumalı siteyi konu edinen çok önemli iki çalışmasıyla haklarında hala çok az şey bildiğimiz bu yerleşim yerlerine mercek tutuyor. 'Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir' belge analizine, anket ve derinlemesine görüşmelere dayalı bulgularla Bahçeşehir'in oluşumundaki süreçlerin ve aktörlerin çarpıcı hikayesini gözler önüne seriyor. Anketlerden ve görüşmelerden Bahçeşehir sakinlerinin sosyo-kültürel ve sınıfsal kökenlerini, hangi saiklerle orada oturmayı seçtiklerini, ne tür aidiyet hisleri taşıdıklarını, kendi kimliklerini içerideki ve dışarıdaki farklılıklara atfen nasıl kurduklarını, ve kente ve kentsel sorunlara dair tahayyüllerini öğreniyoruz. Kurtuluş'un ikinci çalışması, 'İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği' ise ölçek olarak daha küçük, kentsel hizmetler sunumu açısından sınırlı, Bahçeşehir'den daha elit ve az sayıda insanın oturduğu, ondan daha homojen ve dışa kapalı bir yerleşim yerini ele alıyor. Beykoz Konakları'nın bu özellikleri, araştırmanın yöntemini ve kapsamını da sınırlıyor ve Kurtuluş'un analizi Beykoz Konakları sakinlerinin dışındaki kaynaklara dayanmak zorunda kalıyor. Buna rağmen belge analizi, kent yöneticileri, kamu görevlileri, sitede çalışanlar ve site çevresinde yaşayan eski yöre sakinleri ile yapılan görüşmeler, sitenin gelişim tarihine, sitede yaşayanların sosyo-kültürel yapısına, site içi yaşamın dinamiklerine, sitenin kendi dışındaki yerleşim alanları ile olan ilişkisine ve bu alanlara dayattığı sosyo-mekansal baskılara dair çarpıcı analizler sunuyor.

[8] Kurtuluş'un bu iki alan çalışması bir kaç nedenden dolayı çok önemli. Birincisi, yazar iki çalışmada da tarihsel perspektifi elden bırakmıyor ve böyle yaparak bize bu yerleşim yerlerinin ortaya çıkışındaki nedenlerin çok boyutlu bir resmini sunuyor. Makrodan mikroya, yapısaldan öznele inerek de, bu çok boyutlu süreci hakkını vererek analiz ediyor. Bu çerçeveden bakınca toprak mülkiyeti yapısı, bu yapının yeni kullanım biçimlerini olanaklı kılan ekonomik politikalar, yeni sermaye birikim süreçleri, yeni aktörler ve ortaya çıkan yeni sınıfsal oluşum ve ayrışımlar analizin temel taşları haline geliyor. Bu yaklaşımın en önemli katkısı, bu yerleşim yerlerini yalnızca burada oturmayı tercih

edenlere odaklanarak talep yönüyle analiz eden, yani 'markete' odaklanan ve biraz da buraları pazarlayanların söylemine teşne olan analizlerin yetersizliğini göstermesi ve talebi yaratan süreç ve aktörlerin rollerini ortaya çıkarmasıdır. Çalışmanın bir diğer önemli katkısı ise, 'korumalı siteleri' kategorileştirmesi ve bu iki örnek üzerinden farklılık ve benzerliklerini ortaya koyarak aynı zamanda yeni sınıfsal oluşumlara ve bu sınıfların sosyo-kültürel özelliklerine dair detaylı gözlem ve analizler sunmasıdır. Bu anlamda, Kurtuluş yalnızca yeni elit kentsel mekanlarına dair değil, yeni elitlerin yaşam tarzları ve zihniyetlerine dair de önemli sosyolojik bulgular sunmaktadır. Elitlerin etnografisini yapmak zor; fakat özellikle Türkiye'de çok ihtiyaç duyulan bir alandır. Bu anlamda Kurtuluş kapıyı aralamıştır. Davete icabet etmek Türkiye'deki sosyolojik çalışmalara yeni ve önemli bir boyut katacaktır.

[9] Besime Şen'in 'Soylulaştırma: Kentsel Mekanda Yeni Ayrıştırma Biçimi' başlıklı makalesi mekansal dönüşümü kentin çeperinden kentin merkezine taşıyan bir başka yeni olguyu ele alıyor. Şen çalışmasında hepimizin Ortaköy, Cihangir, Galata, Fener-Balat gibi İstanbul'un merkezi ve tarihi semtlerinde son dönemde tanık olduğumuz sosyo-mekansal dönüşümün tarihsel ve sosyolojik arka planını çözümlüyor. Gelişmiş ülkelerde banliyöleşme ve sanayisizleşmeyle birlikte çöküntü alanına dönüşmüş tarihsel ve kültürel özelliklere sahip kent merkezlerini ve merkezi mahalleleri canlandırmaya yönelik olarak gelişen/geliştirilen soylulaştırma süreci uzun bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle, Türkiye'de görece yeni olan bu süreçle ilgili çalışmalara nazaran çok daha kapsamlı bir araştırma literatürü ortaya çıkmıştır. Şen, makalesinin büyük bir kısmını, biraz da Türkiye'deki soylulaştırma çalışmalarına genel bir çerçeve sunmak amacı ile, bu literatürün geniş bir tartışmasına ayırıyor. Bu bölüm, soylulaştırmanın tanımından, soylulaştırmanın sosyo-mekansal etkilerine ve soylulaştırmayı açıklamaya çalışan temel yaklaşımların farklılıklarına değinen kapsamlı bir literatür eleştirisi ve değerlendirmesi sunuyor. Şen'in de değindiği gibi, kent çalışmalarının diğer alanlarında olduğu gibi soylulaştırma çalışmalarında da iki temel ana akımdan bahsedebiliriz: biri neoklasik yer seçimi kuramlarına dayalı geleneksel yaklaşım, diğeri de tarihsel eleştirel yaklaşım. İlk yaklaşım, bu sürecin daha çok talep yönüne odaklanır ve süreci olumlar. Tarihsel eleştirel yaklaşım ise, süreci ekonomi politik ile kültürel mekansal dinamiklerin bağlantısı üzerinden analiz eder ve meseleye iktidar ve eşitsizlik ilişkileri açısından bakar. Tarihsel eleştirel yaklaşım bu anlamda sadece eleştirel değil, aynı zamanda kapsayıcıdır da: yapısal ve öznel olanı birbiri ile ilişkilendirerek sürecin diyalektik bir analizini sunar. Bu çerçeveden baktığımızda, soylulaştırmanın oluşumunda öne çıkan faktörler,

Citation: Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

ekonomi politiğin dönüşümü, toplumsal yapının yeniden şekillenmesi, yeni toplumsal sınıf/grupların yeri ve rolü, ve bu sürecin yarattığı eşitsiz mekansal ve toplumsal maliyetlerdir. Şen, makalesinin geriye kalanında yakın dönemde çoğalan araştırmaları dikkate alarak İstanbul'daki soylulaştırma deneyimlerinin Balat, Cihangir, Arnavutköy, Ortaköy gibi başlıca örneklerini ele alıyor. Medya, iktidar, kentli elitler ve bizim gibi orta sınıfların nezdinde soylulaştırma göze kulağa hoş gelen bir süreç olarak sunuluyor, deneyimleniyor. Tarihsel mekanlar yeniden canlanıyor, bu mekanı kullananların profili kültürel olarak bize daha yakın insanlar olmaya başlıyor, kentin başlıca tarihsel kültürel merkezleri turistlerin ve orta sınıfların uğrak yerlerine dönüşüyor, kent canlanıyor, hareketleniyor. Bunların hepsi hoş ve güzel. Ama ya yerinden edilenler? Gitmek zorunda bırakılanlar ve nereye gittikleri ile ilgilenilmeyenler? Soylulaştırmanın, özünde yeni orta sınıf ile yoksul ve emekçi kentli grupların eşitsiz bir karşılaşması olarak başlayıp, ikincisinin yerinden edilmesiyle sonlanan bir süreç, yani mekanda yaşanan sınıfsal bir dönüşüm ve yerinden etme süreci olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Şen'in de işaret ettiği gibi, bu karşılaşma ve yerinden edilme süreci doğası gereği politik bir alana ve toplumsal adalet sorununa işaret eder.

[10] Yerinden edilenler, kent içinde sürgüne gönderilenler yalnızca kentin çöküntü alanlarında yaşamak zorunda bırakılıp, sonra da oradan çıkmaya zorlananlar değil elbette. Damgalandıkları için artık çoğunluğun ya rantçı ya da suçlu olarak gördüğü, kentin çeperinde yıllarca yaşam mücadelesi vermiş ve kent geliştikçe yerlerinden edilmeye çalışılan gecekondu mahallerinin sakinleri de, bildik 'kentsel dönüşüm' projelerinin ve onların aktörlerinin saldırılarına maruz kalmakta. Maya Arıkanlı Özdemir'in 'Kentsel Dönüşüm Sürecinde Eski Bir Gecekondu Mahallesi: Karanfil Köy Kentlere Vurulan 'Neşter'ler' başlıklı makalesi, yerinden edilmek istenen ve kentin en prestijli alanlarının arasına sıkışıp kalmış Karanfilköy'ün oluşum ve mücadele tarihini orada yaşayanların gözünden anlatıyor. Özdemir, medyada genelde gecekondu yıkımları ve özelde de Karanfilköy yıkımlarına dair geliştirilen söylem ile Karanfilköylüler'in kendi hikayelerini yanyana yazarak meseleyi çarpıcı bir anlatımla gözler önüne seriyor. Medyanın gecekonduları 'insanlıktan çıkmış' (*dehumanized*), tehlikeli ve arsız addeden söylemi, onları her türlü zulme müstahak 'ötekiler' olarak resmediyor ve toplum gözünde yerinden edilmelerini meşrulaştırıyor. Oysa Karanfilköy sakinleri yıllarca mahallelerine emek vermişler; kentsel altyapı ve hizmetlerin gelmesi için bizatihi kendileri uğraşmışlar; vergi verip, oy kullanmışlar; orada çocuklarını ve torunlarını büyütmüşler; gerçek dayanışma örüntüleri oluşturmuşlar; mahallelerinde bir kamusal ahlak ve kültür geliştirmişlerdir. Baskılara rağmen ranta

teslim olmayıp, mahallelerinin geleceğine sahip çıkma çabasındadırlar. Karanfilköy'ü görenler bilir. Mahalle bulunduğu bölgenin en yeşil alanlarından biridir. Kentin çeperinde orta ve üst sınıflar için yapılan bahçeli sitelerden daha yeşil ve daha gerçektir: çünkü orada yaşayanlar tarafından yapılan bir tarihi vardır. Karanfilköylüler medyanın onları yaftaladığı gibi kendilerini varoşlu olarak görmezler: Özdemir'in işaret ettiği ve benim de 2001'de yaptığım görüşmelerde tanık olduğum gibi, toplumsal kimliklerini ezilen, gecekondulu, emekçi, kent yoksulu, dar gelirli vatandaş, altyapısı olamayan yerlerde yaşamak zorunda bırakılan vatandaş olarak kurmaktadırlar. Varoş söyleminin dışlayıcı, aşağılayıcı karakterinin onlar da farkındadır ve onları vatandaşlık haklarından azade kıldığını düşündükleri için reddederler. Ama bütün bunlardan kime ne? Karanfilköylüler kendilerini bulundukları çevrenin bir parçası olarak görürken, hemen yanlarındaki orta sınıf yerleşimlerinde yaşayanlar onların mahallesinin yıkımından habersizlerdir ve belki de bu yıkımı destelemişlerdir. Varoşlar, 'sorunlu kesimler ve yapılar' gibi muğlak ve taraflı söylemler, alt sınıfların artık kent merkezinde işlerinin olmadığına çoğunluğu ikna ediyor. Aynı söylem, gecekondu ekonomisini Ayşe Buğra'nın deyimiyle 'gayri ahlaki' kılarken, benzer şekilde ruhsatsız ve plansız gelişen, kayırmacı ilişkilerin damgaladığı, toplumsal ve mekansal sonuçlarının şu an ancak ipuçlarını görebildiğimiz yeni orta ve üst sınıf konut ekonomisini ise 'ahlaki' kılıyor.

[11] Serpil Bozkulak'ın ''Gecekondu'dan 'Varoş'a: Gülsuyu Mahallesi' başlıklı makalesi, Karanfilköy'den daha farklı bir gelişim çizgisi izleyen başka bir gecekondu mahallesini konu alıyor ve bu mahallede yaşayanların varoş söylemini nasıl algıladıklarını araştırıyor. Bozkulak makalesinin ilk kısmında, son yıllarda kentli yoksulları anlatmada hakim konuma yerleşen varoş söylemini mercek altına alıyor. Bugün yoksul kent mahallelerinde yaşananların bu söylemden bağımsız anlaşılamayacağını ve söylemin gerçekliği yapıcı gücünü ciddiye almamız gerektiğini önemle vurguluyor. Varoş söylemi üzerine yaptığı analizde, bu söylemi oluşturan parçaları, bu söylemin kentli yoksullara dair tahayyülünü, hakim kent kültürü ile onun sosyal ve kültürel 'ötekisini' görüyoruz. Bu tahayyülde, gecekondular artık sadece yoksulların değil, 'tehlikeli sınıfların' mekanıdır. Varoş, orta sınıf kentli olmayan neredeyse her şeydir: tüketemeyen, dışlanmış, solcu, İslamcı, Alevi, ve Kürt. Gülsuyu mahallesi, varoş söyleminin imlediği özelliklere doğru hızla ilerleyen bir yerleşim yeridir; fakat bunun nedenleri varoş söyleminin dayandığı davranışsal modelden farklıdır. Tipik bir gecekondu mahallesi olarak gelişen Gülsuyu, kente gelen göçmenlerin akını ile hızla büyür ve 1970'lerde siyasallaşarak solcu bir gecekondu mahallesi olarak tanınır hale gelir. 1980'den sonra

mahallenin solcu geleneği ile bağları kopar. Bir çok gecekondu mahallesinde olduğu gibi konut üretim ve kullanımı ticarileşmeye başlar. 1990'lar ile birlikte mahalleye bir yandan arazi mafyası, diğer yandan Güneydoğu bölgesinden zorunlu göç sonucu çok yoksul gruplar gelir. Mafya ile birlikte mahallede şiddet ve uyuşturucu kol gezmeye başlar. Bu dönemden sonra, mahalledeki sosyal doku hızla değişir ve bozulur, mahalle gittikçe daha yoksullaşır ve içine kapanır. Gülsuyu, çevre yerleşimler ve kamu kurumları tarafından tehlikeli bir yer olarak algılanmaya başlar. Gülsuyu sakinleri, mahallelerinin sorunlarının farkındadırlar. Fakat Karanfilköylüler gibi onlar da, kendilerini ne varoş olarak tanımlarlar ne de durumlarını varoş söyleminin çağrıştırdıkları üzerinden görürler. Onlara göre, mahallelerindeki sorun temel olarak sosyal ve ekonomik dışlanmadan kaynaklanmaktadır; yani işsizlik ve yoksulluk. Her ne kadar mahalleliler tarafından bu şekilde kavramsallaştırılamasa da, bu listeye bir de Bourdieu'nun gettolar üzerine yaptığı bir saptamasını eklemek gerekir; yani devletin yapıcı kurumlarının eksikliği. Bozkulak'ın çalışması, konusu itibari ile çok ilginç ve önemli. Çoğunluk varoşlular diye imlenen kesim üzerine söz üretiyor, yazıp çiziyor. Varoş söyleminin imlediği öznelerin bu söylemi nasıl algıladıkları, bu söylem hakkında ne düşündükleri ve kendi konumlarını nasıl temsil ettikleri bildiğimiz kadarı ile bir araştırmaya konu edilmemiştir. Bozkulak'ın çalışması, bu boşluğu dolduran ilk adımı atıyor.

[12] Son zamanlarda temsili demokrasinin krizi üzerine yapılan tartışmalar yaygınlık kazanmış ve bu krizi aşmaya yönelik yerinden ve katılımcı yönetim biçimleri arayışı özellikle metropollerde çoğalmaya başlamıştır. Hayata geçirilip başarıya ulaşan deneyimlerin sayıları halen sınırlı olmakla beraber, Porte Allegro gibi dünya çapında ün kazanmış önemli deneyimler alternatif arayışlarının önüne somut ve başarılı örnekler koymaktadır. Benzer tartışmalar 1970'lerden itibaren Türkiye'de de gündeme gelmiş, sosyal demokrat belediyeler ve sivil toplum aktörleri kent sakinlerinin karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak çözüm arayışları içine girmiştir. Bu tür kaygılar günümüzde de gündemde olmaya devam etse de, özgün ve başarılı örnekler ortaya konulamamıştır. Oysa 1970'lerde yaşanmış ve ses getirmiş bir kaç örnek, bugünkü çabalara yol gösterebilir, deneyim aktarabilir. İstanbul'un 1 Mayıs mahallesi, katılımcı yönetim biçimini hem kentin resmi kurumları dışında ve kendi sakinlerinin girişimleriyle, hem de bir gecekondu mahallesinde hayata geçirebilmiş olması açısından çok önemli bir örnek. Şükrü Arslan'ın '1970'li Yıllarda İstanbul'da Katılımcılığın Örneği bir Yerel Kent Deneyimi: 1 Mayıs Mahallesi' adlı makalesi, işte bu deneyimi sözlü tarih ve belge çalışmasına dayanarak bizlere aktarıyor. Aslan mahallenin kuruluş aşamasından başlayarak

mahalledeki örgütlenmeyi tetikleyen sosyal ve politik süreçleri inceliyor. Ardından, ortaya çıkan örgütlenme biçiminin temel ayağını oluşturan Halk Komitesi'nin kuruluşunu, amaçlarını, mahalledeki farklı gruplarla olan ilişkisini ve mahallenin sosyal, politik ve mekansal süreçlerine etkisini araştırıyor. Katılım, eşitlik, şeffaflık, yaşanabilir çevre ve kullanım değerli kentsel mekan yaratma ilkelerini ön plana çıkaran ve uygulayan Halk Komitesi, 1 Mayıs mahallesinde alternatif ve özgün bir kent ve gecekondu kültürü gelişmesini sağlıyor. 1980 sonrası siyasi baskılar ve kent politikaları bu özgün deneyimi ortadan kaldırsa da, bu deneyimin izleri mahallenin çevre planlamasında ve toplumsal belleğinde hala sürülebilmektedir. Sonuç olarak, Şükrü Arslan 1 Mayıs mahallesi üzerine yaptığı bu çalışmayla, piyasa dışı toplumsal değerlere dayalı mahalle örgütlenmesinin bu topraklarda yaşanmış özgün bir örneğini Türkiye kent literatüründe görünür kılarak kent çalışmalarına çok önemli bir katkıda bulunuyor.

[13] Didem Danış ve Ebru Kayaalp'in 'Bir Bağlamlandırma Denemesi: Elmadağ'da Göçmenlik Deneyimleri' başlıklı makalesi ise, çok farklı göçmenlik hallerini İstanbul'un merkezi alanlarından birinde yer alan eski bir semt bağlamında inceliyorlar. Elmadağ, göçler yoluyla yaşadığı değişimle, 19. yüzyıldan itibaren genelde Türkiye'nin ve özelde de İstanbul'un yaşadığı dönüşümleri sosyo-mekansal yapısında yansıtan çok ilginç bir örnek. 1950'li yıllar öncesi gayrimüslimlerin başka mahallelere ya da yurtdışına göçü, 1950'li yılları izleyen dönemde kitlesel göçle köyden kente gelenler, 1980'lerin ortasından itibaren gelmeye başlayan Kürt göçmenler ve 1990'larda gelmeye başlayan Iraklı transit göçmenler, Elmadağ'ın toplumsal dönüşüm ve göçle paralel giden çok katmanlı tarihini ve yapısını yansıtıyor. Yazarlar, bu çok katmanlı tarih içinde yaşanan çeşitli göçmenlik deneyimlerini geliş tarihi, geliş nedeni, gelenlerin sosyo-kültürel özellikleri ve gelenlerin o mekanda yaşayanlar ile karşılaşma dinamiklerine bakarak analiz ediyorlar.

[14] Danış ve Kayaalp, göçmenliğe dair makro kuramların göçmenlik deneyimlerinin çeşitliliğini yansıtamadıklarını, zaman ve mekan ötesi bir göçmen kimliği kurgulamaya çalışırken, göçmenlik hallerinin bağlam bağımlılığını gözden kaçırdıklarını iddia ediyorlar. Alternatif olarak, araştırmalarında bu deneyimlerin çeşitliliğini yakalamayı mümkün kılacak ve kuramı bağlama oturtacak, zaman ve mekan boyutlarını çalışmaya dahil edecek etnografik yöntemi benimsiyorlar. Böylelikle, bize bir semtin hem zamanda ve mekanda genişleyen toplumsal ilişkilerini, hem de değişik zamanlarda o mekanda yaşanan eşitsiz karşılaşmaların farklı göçmenlik deneyimlerine etkilerini yansıtan derinlikli ve çok boyutlu bir etnografik çalışma sunuyorlar. Danış ve Kayaalp'ın çalışması,

Citation: Geniş, Şerife (2006) 'Haztice Kurtuluş (yayına hazırlayan), *Istanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*', *European Journal of Turkish Studies*, Book reviews, URL: http://www.ejts.org/document580.html
To quote a passage, use paragraph (§).

göçmenlik deneyimlerinin çeşitliliğini ve çok katmanlı yapısını göstermekle yalnızca göç literatürüne değil, aynı zamanda etnografik araştırma yöntemlerine yakın zamanda yapılan eleştirileri saha tekniklerine uygulayarak kent etnografilerine de katkıda bulunuyor.

[15] Sonuç olarak, İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşümün farklı çehrelerine kentsel ayrışma merceğinden bakan *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, özelde İstanbul ve genelde Türkiye kent sosyolojisi literatürüne çok önemli katkılar yapmaktadır. Her bir makalenin özgün alan çalışmasına dayanması kitaba ayrı bir değer katıyor. Makalelerin bir kısmı saha araştırmalarında kullandıkları yöntemleri ayrıntılı şekilde tartışıyor. Bu yeni araştırmalara yol göstermesi açısından çok önemli bir özellik. Dolayısıyla, kitap hem konusu, hem de saha araştırmaları ve bulguları itibari ile bu alanda çalışan araştırmacıların mutlaka edinmesi, kent sosyolojisi derslerinde mutlaka okutulması gereken önemli bir kaynak.